

DANMARKS OPGAVER I GRØNLAND

Af Mads Lidegaard

„Måske den værste anke, som kan rettes mod dansk styre i Grønland, er den, at vi i for høj grad har været optaget af at „hjælpe“ grønlænderne ved økonomiske foranstaltninger, ved ophjælpning af deres erhverv, ved fremskaffelse af billige varer o. s. v. Men man har under alt dette i mindre grad iagttaget hovedopgaven, som *ikke* er at mætte og klæde grønlænderne og forsyne dem med huse og lægehjælp, men at lede dem frem til et standpunkt, hvor de frit kan træde i forbindelse med verden. Man har været for tilbøjelig til at overse, at den første betingelse herfor er, at der skabes et økonomisk liv i Grønland, som hviler på et selvstændigt bærende grundlag, og at der i den grønlandske befolkning skabes en forståelse af økonomiske forhold. Dette formål opnås ikke ved en vidtdreven understøttelsespolitik, og efter mit skøn kan vi ikke sige os fri for at have forset os på dette punkt. Jeg anser det for ubetænkeligt, at man i rimeligt omfang „forærer“ grønlænderne sygepleje og oplysning, erhvervsophjælpning og socialordning. Men jeg tror, vi gør dem en bjørnetjeneste, at vi modvirker vort eget program, hvis vi „forærer“ dem et økonomisk liv uden holdebund i landets økonomiske muligheder.“

Sådan skrev daværende landsfoged Eske Brun i sit memorandum til statsministeren, da han i sommeren 1945 leverede *det* Grønland tilbage til dansk styre, som han i de 5 krigsår havde haft ansvaret for. Selvom Brun talte om monopolets lukkede Grønland, og selvom Grønland har udviklet sig utroligt siden da og idag er noget ganske andet, er det alligevel et spørgsmål, om vi ikke gør klogt i at erindre os disse ord nu, da de store fjernsynsudsendelser har vakt en så voldsom debat og skabt en stærk stemning for at give udviklingen i Grønland endnu et skub med flere penge og mere hjælp. Vi er ramt på vores grønlandske samvittighed, og nu vil vi gerne have den rensset ved at betale, hvad det koster i kroner og ører.

Det går som en rød tråd gennem hele denne debat, at Grønlands velfærd væsentligst regnes for et spørgsmål om at have penge nok til rådighed. Og det er selvfølgelig rigtigt, hvis opgaven består i at klæde og mætte grønlænderne og forsyne dem

med huse og lægehjælp. Men det er ikke rigtigt, hvis der er en anden og måske endnu større opgave i Grønland: At sætte grønlænderne i stand til ved egen kraft at drive deres eget samfund så hurtigt som muligt.

Det må da være det første, der må ske: At vi gør os klart, hvad det egentlig er, vi vil på Grønland, hvad endemålet for hele udviklingen skal være, hvad det første hensyn skal være, som de andre må rette sig efter.

Hvis vi spørger os selv, hvad endemålet er for vort eget samfundsmaskineri og dets udvikling, så synes svaret meget enkelt: højere levestandard, større bekvemmelighed, større tryghed, mere fritid. Det kan derfor ikke undre, at vi som noget naturligt og næsten underforstået i vores Grønlandspolitik er gået og går ud fra, at det også i den må være ledetråden og målet for udviklingen. Og når vi søger en målestok for den velstand, vi således vil skaffe grønlænderne, er den lige for hånden: Vores egen, som grønlænderne jo må have en naturlig ret til, da de er en del af det fælles rige.

Sådan er stærkt forenklet filosofien i vor Grønlandspolitik. Og som et selvforvar, når den barske virkelighed synes at fortælle, at der er flere problemer end som så, f. eks. menneskelige, har vi opbygget myten om, at disse vil forsvinde af sig selv i takt med den stigende velstand, og at vi altså en dag, når denne velstand er fuldblyndet, samtidig vil have løst de umådelige menneskelige problemer, som følger i dens kølvand.

Det er muligt, at denne myte har en væsentlig sandhed i sig, i hvert fald her i vort eget samfund, hvor den tekniske udvikling og menneskets livsholdning hele tiden har påvirket hinanden i en frugtbar vekselvirkning og er gået op i en højere enhed, som på godt og ondt er dansk kultur idag. Teknikken er et barn af vor egen kultur og tankegang, – og disse igen er idag børn af teknikken.

Helt anderledes stiller sagen sig, når et fuldt udviklet teknisk system uforberedt sænkes ned over en befolkning, hvis livsholdning og tankegang intet har tilfælles med dette system. Der kan den frugtbare vekselvirkning og teknikens sociale katalysatoriske funktion meget vel ende i noget helt modsat, en menneskelig og social nedbrydning, som flere penge og større huse ikke vil kunne forhindre.

I Grønland er i dag en vekselvirkning mellem og en sammengroning af teknikken og det grønlandske livsmønster næsten umuliggjort, fordi den statslige opbygningsaktivitet er så overvældende, at ethvert forsøg på grønlandsk initiativ, på at sætte et lille præg af grønlandsk på det tekniske samfundsapparat, som bygges op, kvæles i fødslen.

Man kunne så mene, at løsningen må være, at vi sammen med den ydre teknik også formidler vor egen livsholdning og vore kulturværdier til grønlænderne, – den livsholdning, som har gjort det muligt for os at leve sammen med teknikken uden helt at blive knust af den, uden at den helt har taget magten fra os. Når vi systema-

tisk nedtromler det grønlandske samfundsmønster og dermed også det livsmønster, som hørte med til det, vil det være naturligt, at vi erstatter det med vort eget.

Men der standser vores formåen pludselig. Det er relativt enkelt at bruge penge og bygge huse og fabrikker. Det er straks meget sværere at lære mennesker, hvordan de skal leve sammen med alle disse nye ting uden at blive ødelagt af dem. Dels føler vi rent moralsk, at vi ikke har nogen ret til at påføre andre mennesker vore tanker og vores livsanskuelse. Dels har vi selv så svært ved at få øje på, hvori de egentlig består, at det falder os meget vanskeligt at missionere for dem. Vi har svært nok ved at klare vort eget forhold til et hastigt skiftende samfund. Og i Grønland er denne opgave næsten uløselig alene af den grund, at så få grønlændere forstår dansk og endnu færre danskere grønlandsk. Dermed er den kontakt næsten udelukket, som alene kan formidle en sådan kulturel påvirkning på menneskeligt plan. Derfor holder vi os stadig til det ydre, til husene og havnene og fabrikkerne – det ved man, hvad er.

Det er det, Toynbee kalder at give stene for brød, og det er til dels det samme, som sker så mange steder på kloden i dag. Resultatet bliver en skæv udvikling, hvor teknikens udbygning er langt mere fremskreden end den menneskelige tilpasning til de nye forhold, det som sociologerne kalder disharmonisk udvikling. Et par eksempler kan illustrere, hvordan det ytrer sig.

Hvis mennesker lever i en tankeverden, som har sit udspring i et stillestående samfund, hvor hver dag havde nok i sin plage, så vil de slet ikke forstå behovet for alle de foranstaltninger, der væltes ned over hovedet på dem, endsige meningen dermed. Simpelthen fordi selve målsætningen: Velstand og levestandard, endnu er dem fremmed. De vil slet ikke forstå tidsfaktorens betydning – at tid er penge, og at man skal rette sig efter den. Tiden får jo først betydning, når tilværelsen er en udvikling henimod noget nyt, som den altid er for os. Der skal megen fantasi til virkelig at forestille sig, hvor ynkeligt det menneske kommer til kort i det moderne samfundsmaskineri, som ikke har tilegnet sig forståelse af tiden.

Det gælder også selve indstillingen til tingene. For os er en bil og en traktor fortlørlige væsener, børn af vores egen verden og vores egen tankegang, resultat af vore forældres og bedsteforældres livslange slid og slæb. Derfor behandler vi dem som værdier – med respekt og omhu. For grønlænderen er de produkter fra en fjern og ukendt verden, som han ingen del har i; derfor føler han intet for dem. Hans motorbåd kan ligge forsømt og umalet i fjæren, mens kajakken, som han selv har lavet, er pyntet og plejet fra for til agter på stativet et par meter derfra.

Det gælder noget så væsentligt som fornemmelsen af ansvar. Vi er gennem en årtusindlang proces vænnet til at acceptere alle landets mennesker og samfundet som sådan som en forpligtelse, som objekt for vort ansvar. I dag er vi på vej videre i

samme proces – henimod at acceptere alle mennesker på jorden som en forpligtelse. De seneste ugers megen tale om at lade u-landene være og samle os om Grønland afspejler vel mest den menneskelige protest imod at få udvidet den gruppe, man skylder noget. Bedre at have den afgrænset, så er det mere overkommeligt.

Hvis teknikken, som forudsætter en langt udviklet samfundsforfølelse med en meget høj grad af ansvar over for arbejdspladsen og samfundet, omplantes i et milieu, hvor de menneskelige forpligtelser traditionelt har været begrænset til familie og det snævre bopladsfællesskab, så opstår der uvægerligt alvorlige problemer. Det klassiske eksempel er den unge pige, som forlader sin elevplads på hospitalet, fordi hendes mor på bopladsen er blevet syg, og familien mangler en madmor. Hun handler efter sin samvittighed – for hende er familien det virkelige, det sted, hvor hendes forpligtelse ligger. Vi har sat familien i anden række – og forsømmer vel tit den til fordel for arbejdet. Den korrupsion, som rider så mange af de nye lande som en mare, er jo kun en naturlig følge af, at hensynet til familien endnu står over hensynet til samfundet.

De praktiske følger af denne disharmoni kender vi kun alt for vel i Grønland: Usikkerhed, moralopløsning, komplekser med alle de reaktioner, som hører dertil. Vi kender drikkeri og manglende stabilitet på arbejdspladserne. Og vi kender den håbløse opgivelse, som i afmagt overfor denne mærkelige nye verden overlader alt til de fremmede specialister, og henfalder til ligeegyldighed. Og vi kender også reaktionen, selvbesindelsen, den yderligtgående nationalisme, skepsis overfor vores kultur netop blandt de unge, som mest har tilegnet sig den.

Grønlands virkelige problemer i dag er ikke manglende boliger og sociale goder, fødestedskriterium eller sprogkrise, men det er den menneskelige umyndiggørelse og passivitet, som stadig efter 15 års nyordning præger landet, – det er den mangel på selvtillid og mangel på medansvar, som får så mange grønlændere til at modarbejde opbygningen og selv forværre de sociale problemer mangefold.

Og hvis vi i stedet for den højere levestandard stillede en målsætning op for arbejdet i Grønland, som ville prøve at komme disse problemer til livs – selve sygdommen – og ikke blot bøde på dens virkninger, da ville vi nok i højere grad have Grønlands sande vel på sinde. Hvis vi ville indrette Grønland sådan, at menneskelig harmoni, selvtillid og selvrespekt blev fremmet mest muligt, sådan at grønlænderne selv kunne overtage deres samfund og selv blev direkte ansvarlige for alt, hvad der sker deroppe, da ville et meget større slag være vundet, end om vi får levestandarden skruet et par takker højere op. Da ville vi opbygge de ting, som altid vil være de egentlige kraftkilder i en befolkning. Men da er vi samtidig nået til et punkt, hvor teknik og penge ikke er nok, og hvor udsendte specialister ikke længere kan klare opgaven alene.

Vi må nok se i øjnene, at Grønlands lykkelige udvikling fremover først og fremmest vil være afhængig af grønlænderne selv, og at de allerede idag i høj grad selv har samfundets skæbne i deres hånd, – og at det meget tit er deres egen menneskelige svigten, som skaber de meget store problemer i landet, og som er baggrunden for mange af de bekostelige foranstaltninger, som nu er nødvendige i Grønland, – altsammen problemer, som kun synes at vokse med den stigende levestandard og fremkalde nye sociale mangler.

Det vil være urealistisk at frikende grønlænderne for dette medansvar. Det vil være ikke at tage dem alvorligt som kvalificerede medarbejdere. Men vi må samtidig prøve at se i øjnene, hvad det er, der fremkalder disse forhold for om muligt at fjerne disse årsager. For om muligt at få grønlænderne med ind som ivrige og effektive medarbejdere, hvor de idag alt for tit står ved vejkanten og ser de udsendtes flittige skare bygge et samfund op, som de selv ikke forstår og ikke føler noget ansvar for.

Udbygningen i Grønland sker under stadig terror fra et falsk krav om normalisering og ensretning med danske forhold, i stedet for at en tilpasning til det naturlige og rimelige fandt sted. Derved presses udviklingen ind i usunde perfektionistiske baner, som man alligevel ikke kan føre til ende uden urimeligt høje omkostninger, og som grønlænderne aldrig selv vil have nogen mulighed for at overtage og føre videre. Danske forordninger og vedtægter anvendes på grønlandske forhold og medfører tit, at tingene bliver voldsomt fordyrede, hvis de da ikke bliver umulige at gennemføre. Man kan sammenligningsvis blot se på Færøerne, hvor befolkningens indtægter idag vel ikke er meget større end i Grønland, men hvor udgifterne til samfundsmaskineriet er forsvindende i forhold til Grønland og derfor mere overkommelige for færingerne selv at administrere.

Tempoet nødvendiggør et helt unormalt stort antal danske udsendte, som stadig bliver flere – og for hvis skyld man er nødt til at udbygge samfundet på mange punkter, hvor hensyn til grønlænderne alene kunne placere aktiviteterne på mere frugtbringende områder. Et så stort fremmedelement i et samfund som dominerende klasse er i sig selv ødelæggende for et normalt samfundsliv, og i virkeligheden burde alle gode kræfter i Grønland forenes i et forsøg på at få så mange som muligt af disse udsendte erstattet af grønlændere hurtigst muligt, – om end der ville gå et og andet til spilde derved, om end tempoet måtte sættes ned.

Dette er ingen kritik af de udsendte, som stort set arbejder flittigt og samvittighedsfuldt, men af naturlige grunde ikke magter at løse de svære menneskelige problemer, som tårner sig op for øjnene af dem, og ikke er ansat til det.

I stedet for at blive draget ind som medansvarlige i opbygningen bliver grønlænderne alt for tit tudet ørerne fulde om, at der begås dem uret, og at den danske ind-

sats er utilstrækkelig og svigter. De bibringes den fornemmelse, at fejlene i samfundet skyldes danske forsømmelser, og at det vigtigste mål for grønlandsk politik og grønlandske anstrengelser må være at råbe højere, så danskerne presses til at yde noget mere og klare problemerne.

Heldigvis er det egentlige arnested for denne påvirkning danske kredse, mens der blandt grønlænderne selv er et stærkt og ofte udtalt ønske om at være med, at overtage en del af ansvaret og ofrene. Opbygningens tempo og niveau gør det imidlertid næsten umuligt for grønlænderne at finde ind på en plads i geledet. Og selve den stærke afhængighed af dansk lovgivning stiller sig tit i vejen for, at grønlænderne kan realisere nogle af de sunde og fornuftige tanker, de selv har. Hvis Grønlands Landsråd f. eks. foreslår tvangsopsparing for de unge for at få en grønlandsk kapitaldannelse, tvungen arbejdstjeneste for samfundet – eller hvis en kommunalbestyrelse ønsker at lukke totalt for spiritussalget eller forbyde pigerne at borde skibene i havnen, så kommer de danske myndigheder med loven i hånd og beklager – men det kan altså desværre ikke lade sig gøre i en dansk landsdel.

I denne tid flammer den hjemmedanske forargelse over de elendige forhold i Grønland, og kravene slynges ud om flere penge, større sociale ydelser, flere institutioner for at opfange det menneskelige affald fra nyordningens store kværn. Og det er jo altsammen så uimodsigeligt, at man risikerer sin skalp og bliver hængt ud som reaktionær og meget mere, hvis der pilles ved forargelsen. Men sandheden er, at vi blot gør Grønlands egentlige problemer større, hvis vi uden at basere det på deres egen aktive medvirken fortsætter med at øse sociale goder ud over grønlænderne; vi gør dem blot endnu mere afhængige og uselvstændige. Et enkelt eksempel: I 100 år – siden H. J. Rink i 1860 indførte forstanderskaberne – har den sociale forvaltning på godt og ondt været på grønlandske hænder og er blevet finansieret af dem. Nu skal der reformeres, staten skal overtage en del af finansieringen og udarbejde forslag til de nye bestemmelser. Og grønlænderne får da også nok større tryghed og ydelser ud af det. Men samtidig ser de det eneste område, som de hidtil selv har drevet, delvis glide sig af hænde – simpelthen fordi de ikke *kan* leve op til et socialsystem efter dansk velfærdsstats mønster. Det er et socialt fremskridt på kort sigt, men historisk et tilbageskridt.

Men er der overhovedet noget alternativ til den politik, vi fører – og som altså administrativt er langt den nemmeste, selvom den er dyr? Vil den skabe en fri og stærk befolkning – eller har professor Jørgen Petersen ret, når han fornylig har sagt, at den vil skabe en flok klynkende kværunter?

Det er et stærkt udtryk. Men må vi, når vi vurderer vores indsats, være fremsynede og tænke på det Grønland, vore efterkommere skal overtage efter os. Jeg skal

ikke her komme ind på selve det økonomisk-politiske problem, om hvorvidt opbygningen af et levedygtigt moderne samfund i et højarktisk område overhovedet er muligt – det har i alle tilfælde været en historisk pligt for os at gøre forsøget. Men det er i hvert fald givet, at det er en så uhyre opgave, at den kun kan løses ved afsavn og ved en sammenbidt energi – ikke blot fra os, men først og fremmest fra grønlænderne selv. Den rigtige politik i Grønland idag må være den, der får grønlænderne med i arbejdet, inddrager alle deres disponible økonomiske og menneskelige ressourcer, gør dem medansvarlige og direkte bygger udviklingen på deres egen indsats.

Den nuværende politik er dybest set udtryk for mistillid til grønlændernes egne muligheder i opbygningen. Det må være muligt at få meget mere til at køre – måske mindre perfekt – men med grønlandsk kraft. Og grønlænderne selv vil sikkert foretrække institutioner, som de selv kan magte administrativt og økonomisk, fremfor mere perfekte indretninger, som kun udsendte endnu kan klare.

Når det nu f. eks. er besluttet at opføre det omstridte sygehus i Christianshåb til 7 mill. kr., vil det jo lokalt vække glæde og være et fremskridt. Men vi må se i øjnene, at hvis så små samfund udstyres med institutioner af den størrelsesorden, har de hverken personalemæssigt eller økonomisk nogen levende chance for at drive dem selv – det vil opsuge deres produktive arbejdskraft og nødvendiggøre et stort udsendt personale i generationer.

I alle udviklingsområder udnyttes community development, en udvikling af et samfund væsentligst ved dets egen kraft. Hvorfor forsøger vi ikke det? Det bliver jo længere jo sværere at få sådan noget i gang, for grønlænderne bliver år for år mere vænnet til, at det er os, der skal sætte alting igang, og de vil derfor naturligvis i første omgang reagere, hvis man pludselig stillede dem selv hovedopgaverne.

Hvorfor har vi ikke prøvet at løse mange flere opgaver gennem andelsbevægelse? Den er igang men endnu kun spredt, og det har slet ikke kunnet præge samfundet. Men der kan løses mange opgaver i Grønland idag for lokale penge, hvis blot kræfterne slås sammen.

Pie Barfod har i en artikel i nærværende tidsskrift foreslået, at det grønlandske landsråd selv fik ansvar for anvendelsen af de grønlandske bevillinger som et slags rammebeløb. Det ville mangedoble landsrådets ansvar, men tvinge grønlænderne ind i et aktivt ansvar for udviklingen i deres land. Og problemer som ligeløn ville da blive staten uvedkommende og måtte blive grønlændernes egen sag. Det sekretariat, som nu skal opbygges for landsrådet, kan måske skabe mulighed for gennemførelse af en sådan ordning.

Og hvorfor har man ikke for længst erkendt, at de kræfter, som overhovedet *kan* anvendes på den menneskelige front for at få befolkningen til at forstå og acceptere

alt det der sker i deres land, at de vil være bedre anvendt der end på noget andet frontafsnit.

Dette er ingen kritik specielt af grønlandsmyndighederne. De udfører de ordrer, de har fået af landets politiske ledelse, som igen afspejler familien Danmarks syn på de grønlandske spørgsmål. Det er heller ingen kritik af Krygers tv-udsendelser, som har gjort de grønlandske problemer mere nærværende netop for familien Danmark, end de nogensinde før har været. Men det er en appel om at nå så langt i erkendelse af problemernes sande væsen, at vores fantasi ikke er udtømt med at foreslå, at tingene i Grønland blot skal ligne de tilsvarende i Randers og Glostrup i de mindste detaljer.

Er sandheden ikke den, at eksperimentet i Grønland er så usikkert, at det kun vil kunne overleve, hvis man får det dybt forankret i landets egen befolkning? En fortsat perfektionisme vil formentlig i løbet af en årrække skabe så urimelige konsekvenser, at man måske tvinges til at opgive eksperimentet.

Og det er i den forbindelse et spørgsmål, om ikke de danskere, som i idealernes og misforstået solidaritets hellige navn fylder grønlænderne med forurettethed og utilfredshed, ikke dermed står i vejen for en udvikling, som alene vil kunne lade grønlænderne overtage deres eget samfund indenfor en overskuelig tid – og dermed formodentlig kunne lade det grønlandske samfund bestå – overhovedet – og som grønlandsk.

Det nye Grønland, som forhåbentlig bliver resultatet af alt det, der nu sker deroppe, skulle gerne være et Grønland, som grønlænderne føler som deres, fordi de selv har været med til at skabe og forme det.